

անհերձ և միայն զողորմութիւն Սամարացւոյն : Մինն է մահ և ծանօթութիւն տալն ծնողացն սրբոյն Մէլքիսեանի : Եւ մինն է փրկիպարութիւն կաթողիկոսին :

59-64. Այս պատկերը ևս ի կողմն հարաւային դրան տաճարին կախեալք կան յորմոյն : Ետրոք մինն է ըմբռնումն Տեառն : Մինն է տեսիլն Յակոբայ՝ որ ետես սանդուխտ հաստատեալ յերկրէ յերկինս : Մինն է մտանելն իմաստունն կուսանացն ի յառազատ փեսային , և յիմարացն մնալն արտաքոյ : Մինն է անկանիլն աղբատին զազարոսի ի դուռն մեծատանն , և լիզել շանցն զվերս նոցա , 7 և զեխիլ մեծատանն : Մինն է տեսնելն՝ որ զհաշիւս փոխատուաց տեսնուն իւրոյ խնդրէ , թէ քանի ի՞նչ պարտիս տեսուն իմոյ : Իսկ մինն է մեծ քան զսոսա , որ է օրհնել Տեառն զաշակերտսն ի ժամ համարաձման , որ է ի մէջ խորանաձէ կերտածանոյ : Իսկ յաջմէ և յաջմէ կէ խորանաձէսին , եւ պատկերք սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի և Պողոսի , որք են մեծք : Եւ առ ընթերի իւրեանց՝ զլիւիպոյր խաչին Պետրոսի , և զլիւտալին Պողոսի . և այս յիշատակ Բիւթիւր Պետրոս վարդապետին :

64-67. Քսաներեք պատկերք՝ շարեցեալք ի մէջ մեծի կաթողիկոսին ի վերոյ , որք են բուր տնորենութիւնք Տեառն : Այսինքն՝ Աւետիքն : Ծնունդն : Քառասներորդ պաշտօնսն ի տաճարն : Կոտորումն մանկանցն Բեթղէհէմի : Մկրտութիւն : Այլաւերպութիւն : Ետրուցանելն զԼազար : Գալն յերուսաղէմ յաւանակաւ : Ուտնալոսայն : Ընթերիքն : Աղօթելն և զօրանալն ի հրեշտակէն և ըմբռնիլն : Կապիլն ի սիւնն քարեայ և ձաղիլն : Պատկերն փշով և զգնեռն զքղամիդն : Բառնալն ի յուս զխաչն , և երթալն ի Գողգոթայ : Բեւեռնիլն ի խաչափայտին : Խնուցանելն ի խաչէն : Նստեալ մերկ ի վերայ գերեզմանին , և շուրջ դիւրեւ ամենայն գործիք շարաւարանացն : Աւերելն զգոթոսն և ազատելն զՏոգրանն : Ետրութիւն : Համարաձումն : Գալուստ հոգւոյն սրբոյ : Միւս անգամ գալուստն՝ և դատաստանն ահաւոր : Եւ վերափոխումն ամենօրհնեալ Ս. Կուսին Մարիամու :

68. Մի պատկեր ևս մեծ և խորանաձէ , որ եղեալ է ի գլուխ մեծի դրան սրբոյ տաճարին , յարտաքին կողմն , որ է իջումն Միանիլն ի սուրբ տաճարս այս՝ և պատկերք հօր Աստուծոյ և Հոգւոյն սրբոյ՝ նաև սուրբ Լուսաւորչին՝ և խորհրդածու հրեշտակին , Տրգաւայ , և քեռ

նորին և կնոջն , և այլոց բազմաց . և ձեք սրբոյ տաճարիս , և սրբոց վանօրէիցն Հռիփսիմեանց , Գայիանեանց , և Շողակաթին : Զոր սրբազան Աթոռն կաթողիկոսն եւս նկարել նորապէս , զի առաջինն հնացեալ և փտեալ էր :

Վերոգրեցեալ մէկ թուղթ և կէս պատկերացս գամն է՝ ութսուն և ութ . Ի ՌԻԻԻ Թուոյս , և ի յօգոստոսի ծ գրեցաւ :

ՓԻԼԻՍՈՓՈՒՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՏ

Ա. Կրնալք գտակաւ հոգեւտեսն՝ որ նախամարդը , իր անմեղութեան վիճակին մէջ , հոգի մեծ ու մեծունկ և անմահութեամբ չափ չորդիք անմահութեան մեծ աղբիւր-հոգիին , մարմին ապականացու անապականութեամբ չափ կցողդ անապական տիեզերքի համարողոր նիւթին՝ կարծազանգեր մեծ հոգին ու մեծ Բանն՝ անգրի ներշնչական գիտնութեամբ գիտուն բարբառով մը . անմեղութեան արծիւը տիեզերքի մեծ վանդակին՝ գրգալով և հաղորդարարաբար ճախրելով անոր տեսիլներուն և տեսարաններուն վրայ , այսինքն՝ միշտ գնայուն շարժուն վիճակի մէջի պէս . չունէր որոշ պահ՝ ո՛չ քնելու , ո՛չ ուտելու , ո՛չ կողմնելու , ո՛չ յառաջելու , այլ երբ ու ինչպէս որ կը թելադրէին իրեն իր անաղջ զգայարանքը կարիքն ու ապրեցութիւնը մայր բնութեան ... Ինք բանեղէն բերթուած ու բերթող մը , նախահսկայ զուարթուն , որ կ'ապրէր ու կ'երգէր բովանդակ տիեզերքը Բարդուղիմէոս-աւաղ , իր կորած բաստին :

Բ. Ինչ որ այլք կը խօսին քու ինչութեանդ վրայ՝ ուր ան չեմ , այլ պէտք է մինչև աստիճան մը համարիս ինքզինքդ այնպէս՝ խնայարհութեան և խաղաղութեան համար . ինչ որ դուն կը համարիս ինքզինքդ՝ դու ան ալ չես . այլ քու անձնադրես կրիքդ է՝ որ շատ մասերով գրեց քեզի այնպէս կը ցուցնէ եթէ ոչ թերատեսութիւնդ . ինչ որ ճշմարտութիւնն և գործերուդ յաւիտենական արդիւնքը կը դիտեն ու կը սահմանեն քեզ յաւիտենապէս՝ դու ան իսկ ես . երանի՜ քեզի՜ եթէ կրցար փրկստիպարէն այժ Գիտնութիւն սրբաբեր զքեզ :

Կ. Կրծներուս արտայայտիչ ձեւերն ու աստուածաբանութիւնները բուն իբր ետութիւնները

կրօնքի՝ անողք բռնելը, կրօնքի մեծ էութիւնն — Աստուած — ուրանալու ծոտ յամառ յիմարութիւն է, և փոխան անոր՝ այդ ձեւերն ու աստուածաբանութիւններն աստուածացնելու չափ անկրօնութիւն և անաստուած լիթիւն է՝ հուններու համար անհունի մը մէջ, որ Աստուծով կը դառնայ:

Դ. Ննչու՛ շատ անգամ մեր չուզածին աննկատելի կը վիճակինք, վասն զի ընդհանրապէս անոր արժանի էինք կամ մեր մեղքէն կամ մեր կործանէն՝ բարձրագէտ անօրինութեամբ:

Ե. Կարծեալ գտակաւ կրնանք հոգեւտեսել՝ որ նախամարդութեան իօսած լեզուն պարզ, հակիրճ ու ձիգ՝ ասօնաշարձ էր՝ իբրեւ նախամարդ հանձնարան աշխարհի, իբրեւ նախահիացողին ստեղծեալ տիեզերքի ահագեղ փառքին վրայ:

Զ. Օրինակուած օրէնսդրութիւնը հայրենասիրութիւնը և ինչ և է հասարակաց կարգը՝ չեն ըլլար ազգի մը համար տեսական ու օգտաբեր այնքան, որքան հանձնարի միջոցով ըստեղծուած շրջագիտուած և զտող գաղափարութեամբ պայտաձեցուցուածները, որ տեղական իմաստութիւնը մեծ իմաստութեան լծելու չափ հոգեւտեսութեամբ օժտուած է օրէնսդրի հանձնարը կամ օրէնսդրական աւագածողովը: Այս կողմէն շատ տուժած է հայ ազգն ալ:

Է. Արեւելեան ուղղափառ եկեղեցին պահած է մեծ նիշեր նախնական կեանքի, հաւատքի ու ներշնչութեանը և օրթանաւոր քառանկէն: Երկուսի ալ պիտի մնայ միշտ միջոցաւ և մին յամենայնի բաշխեալ բոլորեալ անմիջականօրէն՝ ըստ հայեցուածոց և ըստ պիտոյից...

Ը. Աստուծոյ ամենուրեքութիւնն ալ թերեւս պատճառ մըն է (թերիմացութեամբ) ամենաստուածութեան:

Թ. Ամահողութեան սահմանուած մահկանացուութիւն մեզ՝ միայն մեծ հիւանդութիւն մը կայ, և է՝ երկիւղը մահուան:

Ժ. Յաւիտեանք մեզ՝ միշտ այսօր է. լուրջ չիկայ:

Կ. Պոլիս, Հոկտեմբեր 1910

ԽԱՏԻՍԻՐ

ԱՐՁԱԿ ԵՐԳԵՐ

Դուն ի՞նչ ըրիք իմ սրտիս:

Անհո՞գ էր ան: Ճերմակ ծաղիկները իրեն ընկեր էր ընտրած. աստղերուն կ'ուզէր պաշտել տալ, հովերը զրկել:

Անծայր դաշտերուն մէջ կը վազէր պղտիկ Թու՜ չուններուն չափ թեթեւ, ու իրիկունը ժպտելով կը մըմսէր իր անմեղ ագօթը, իրիկունը՝ երբ իր սիւրական արեւը կորսուէր ծովերուն ետին:

Դուն ի՞նչ ըրիք իմ սրտիս:

Տես, օրերուն հետ կը մեռնի ան, արցունքոտ սէրով, փախչող երազով:

Կուրծքիս տակ, հոս, կը մեռնի, ու ա՛լ պղտիկ Թու՜ չուններուն թեթեւ վազքը չունի, եւ պաշտել չի տար փախչող աստղերուն...

Դուն ի՞նչ ըրիք իմ սրտիս:

Ծաղիկները բերելու ես ինձի:

Ծաղիկները կ'իշխան ոտքերու տակ:

Միտող բերելու ես ինձի:

Միտող կը սառնի փակ շրթներու տակ:

Այս, այս իրիկուն հողիս այնքան հիւանդ է որ՝ մոռցեր եմ քեզի:

Ծաղիկները կ'իշխան ոտքերու տակ...

Այս, այս իրիկուն հողիս այնքան հիւանդ է որ, տես, զգուհներն կորսուել են:

Միտող կը սառնի փակ շրթներու տակ...

Կարծես կեանքը կեցեր է մէջս:

Մի՛ ձեղադրիր դիս: Կ'ուզէի չար ըլլալ:

Կ'ուզէի գուրգուրել քու նուրբ ծաղիկներով և սրտիդ վրայ մանաւանդ:

Բայց այս իրիկուն հողիս այնքան հիւանդ է որ, սրտիս տեղ՝ կարծես անտաճ սառնք կախուած ըլլային կուրծքիս տակ...

Այս առաւօտ արեւը սրտիս մէջ արթնցալ:

Այս առաւօտ արթնցալ արեւը ձայնիս մէջ, բիրբերու մէջ, ծագերու մէջ:

Արեւ կայ նոյնպէս ամէն տեղ իմ շուրջս:

Արեւ կայ նոյնպէս բոլոր ծառերուն մէջ, բոլոր առուակներուն վրայ, և իմ սիրական բոլոր թու՜ չուններուն երկին մէջ:

Այս առաւօտ արեւը կայ սրտիս մէջ:

Իմ սիրականս, տես, պղտիկ աղջկան ճը պէս ժպտուն կուգամ քեզի. պղտիկ աղջկան ճը սէրովը կուգամ քեզի:

Այս առաւօտ արեւը կը բերեմ քեզի ձայնիս մէջ, բիրբերու մէջ, ծագերու մէջ:

Անցուր թևերդ մէջքիս և գեղջուկ սիրահարներու պէս, կ'ուզեմ, տանիք մեր սէրը այսօր հեռուի լեռներուն, հեռուի ջուրերուն, հեռուի ծաղիկներուն, ուր արեւ կայ, արեւ, ինչպէս իմ սրտիս մէջ...

Փարիզ,

ՄԱՆՆԻՍ ԳԵՐԳԵՐՈՍ